

“Provokaatsi aan de tradietsi!”

Herman J. Claeys en de *Revo*-spelling

NIEK PAS

In mei 1966 verscheen in Brussel een gestencild tijdschrift genaamd *Revo*. Het was uitgegeven door een groep teenagers, twens en dertigers die, in navolging van de Amsterdamse protestgroepering Provo, de tactiek van de provocatie in België wilden propageren. Hun doelstelling was op ontwapenende, humorvolle (zogenaamd ‘ludieke’) en creatieve wijze te ageren tegen de door hen doorvoelde vervreemding in de moderne consumptiemaatschappij. Tevens poogden ze verbeeldingsvolle ideeën voor een betere toekomst en een bewustere manier van leven onder de aandacht van de Belgische publieke opinie te brengen. In menig opzicht, zowel wat betreft vorm als inhoud, was *Revo* een kopie van *Provo*, het anarchistoïde maandblad dat zoveel opschudding in Nederland teweeg had gebracht. Op één punt echter onderscheidden de Brusselaars zich van de Amsterdammers: hun aanval op taboegrenzen was gesteld in een consequent doorgevoerde fonetische spelling. *Auctor intellectualis* van dit vernieuwende taalgebruik was een 31-jarige germanist, Herman J. Claeys.

Fonetisch spellen was niet typisch voor deze protestbeweging en beperkte zich niet tot de jaren zestig alleen. De door Claeys gehanteerde taalvorm vertoonde overeenkomsten met de wijze waarop binnen kringen van docenten en taalkundigen al jarenlang voor een nieuwe spelling werd geijverd. Ook in het officiële internationale domein der letterkunde doken geregeld aparte spellingswijzen op. Bekend waren de taalexperimenten van gecanoniseerde auteurs als de Ierse modernist James Joyce of de Franse schrijver-arts Louis-Ferdinand Céline. Deze laatste had in zijn werken de syntaxis opgeblazen, wat niet alleen als een taalkundig statement diende te worden beschouwd, maar vooral ook als een uiting van zijn kijk op de chaotische werkelijkheid van het interbellum. En op het gebied der avant-garde had vlak na de Tweede Wereldoorlog de groepering der Lettristen zich al gebogen over een provocerende en revolutionaire ‘Neustrukturierung der Sprache’. Via een nieuwe taligheid poogden deze romantische revolutionairen zowel uitdrukking te geven aan een eigen wereldbeschouwing alsook de bestaande te ontmaskeren. Eerder was een dergelijke tactiek eind negentiende eeuw door de *poètes maudits*, waaronder Rimbaud, tentoongespreid.¹

1. Hetzelfde gold voor de Internationale Situationisten, een sectarische groepering – navolger van de Lettristen – die een fundamentele maatschappijkritiek van de moderne westerse samenleving ontwikkelde. Zie: R. OHRT, *Phantom Avantgarde. Eine Geschichte der Situationistischen Internationale und der modernen Kunst*, Hamburg-Berlin-New York, 1997, p.16.

Hetzelfde geldt voor de periode rond de Eerste Wereldoorlog, door de Futuristen en Dada. In Vlaanderen bedienden onder meer verschillende personen uit vrijzinnige Antwerpse artistieke milieus, zoals polemist Victor Brunclair² en expressionistisch dichter Paul Van Ostaijen³, zich van alternatieve spellingswijzen. Tijdens de Eerste Wereldoorlog behoorden zij tot de radicale flaminganten, de zogeheten ‘actieven’ of activisten. Hun engagement kwam eveneens tot uitdrukking in de wijze waarop zij de Nederlandse taal hanteerden; in bladen als *Goedendag* hanteerden zij de progressieve spelling.

In dit artikel wordt een poging ondernomen de radicale spellinginitiatieven van de jaren zestig, zoals die rond *Revo* gestalte kregen, tegen het licht van de Vlaamse beweging te houden. In hoeverre is de door de Belgische provo’s gehanteerde progressieve spelling te koppelen aan het flamingantisme? Hadden we hier te maken met een progressief Vlaams bewustzijn dat zijn opgang maakte in de tegencultuur van de jaren zestig of dienen de taal- en spellingkwestie veeleer los van elkaar te worden beschouwd?

Van Kollewijn tot VWS

Vanuit taalkundig perspectief kon spellingvernieuwing bogen op een lange traditie die parallel liep aan de invoering van een gestandaardiseerde spellingswijze van het Nederlands. Met de ontwikkeling van de natiestaat weerklonk in de loop van de negentiende eeuw steeds luider de roep om een geuniformiseerde spelling van de Nederlandse taal in België en Nederland. In de eerste jaren van de negentiende eeuw publiceerde de Leidse hoogleraar Matthijs Siegenbeek, die de eerste leerstoel Nederlands bekleedde, al een *Verhandeling over de Nederduitsche Spelling*, maar het duurde tot 1863 vooraleer de eerste blauwdruk voor een gestandaardiseerde spellingregeling verscheen, van de hand van de Nederlanders Matthias Te Winkel en Allard de Vries, getiteld *Grondbeginselen der Nederlandsche spelling*. België voerde deze spelling in 1864 in, Nederland volgde schoorvoetend in 1882. In 1866 verscheen de *Woordenlijst der Nederlandsche Taal*, een woordenlijst die tot de verschijning van het ‘Groene Boekje’ in 1954 dienst zou doen.

De opgestelde spellingregels kregen tegen het einde van de negentiende eeuw een golf aan kritiek te verduren uit de hoek van onderwijzers en taalgeleerden. In 1893 richtte de Amersfoortse taalkundige en literator Roeland Anthonie Kollewijn

2. Ch. DUTOIT, Victor J. Brunclair (1899-1944): een rusteloos wereldverbeteraar, in: *Meervoud*, september-oktober 1966, nr. 21.

3. D. DE GEEST, *Paul A. Van Ostaijen*, in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, dl. 2, Tielt, 1998, pp. 2362-2363.

een Vereniging tot vereenvoudiging van onze schrijftaal op, die zowel Nederlandse als Vlaamse leden kende. Een van de belangrijkste argumenten van Kollewijn, ook wel de ‘Luther’ van de Nederlandse spellinggeschiedenis genoemd, was dat een gestroomlijnder schrijftaalsysteem het leren spellen op school zou vergemakkelijken. Rond deze schrijftaalkwestie zouden tientallen jaren lang polemieken gevoerd worden tussen aanhangers van Kollewijn en tegenstanders van vernieuwende spelling. De Kollewijnianen werden onder meer bestreden met argumenten dat ze de taal aantastten, dat een nieuwe spelling te zeer een breuk met het verleden betekende en ook, een nationalistisch argument, dat nieuwerwetse spelling een breuk betekende met de spelling De Vries-Te Winkel die een nationale waarde vertegenwoordigde en de eenheid markeerde van het Nederlandse volk, en de eenheid van Vlaamse volk, aldus Vrije Universiteit hoogleraar Jacobus Wille in zijn in 1935 gepubliceerde *Taalbederf door de School van Kollewijn*. In het interbellum werd de spellingstrijd tegen een ideologische achtergrond gevoerd; voorstanders van veranderingen werden ook wel als ‘cultuurbolsjewieken’ bestempeld. Toen minister van Onderwijs Marchant in de jaren dertig enkele voorstellen tot aanpassing overnam, kwam een Comité voor eenheid in de schrijfwijze van het Nederlandsch tot stand, dat zich fel keerde tegen de “roode taalverpesters” die in hun ogen niets minder dan het Nederlandse culturele erfgoed verkwanselden en wier voorstellen zelfs tegenstrijdig werden geacht met de christelijke wereldbeschouwing. In de jaren na de Tweede Wereldoorlog werd de spelling-Marchant – die grotendeels het programma Kollewijn behelsde – in zowel Nederland als België bij wet ingevoerd. In 1954 volgde een nieuwe *Woordenlijst van de Nederlandse taal*, het befaamde ‘Groene Boekje’, dat de plaats innam van de *Woordenlijst van De Vries en Te Winkel*.⁴

De nieuwe wettelijk voorgeschreven spelling ging sommigen niet ver genoeg. De vijfde druk van het in het Nederlands opgestelde, geïllustreerde woordenboek van de Belgische jezuïet Jozef Verschueren, dat in 1949-1950 werd uitgegeven, verscheen in een eigen progressieve spelling.⁵ Op 3 januari 1963 werd in Breda een Vereniging voor Wetenschappelijke Spelling (VWS) opgericht door Vlamingen en Nederlanders. Tot de voortrekkers ervan behoorde P.C. Paardekooper, taalkundige en spellingshervormer. Hij wilde de orthografie van het Nederlands herzien en beschouwde de *Woordenlijst* uit 1954 als een mislukte poging orde te brengen in wat hij beschouwde als een spellingchaos. Voorzitter van dit hervormingsgenootschap werd Jan Berits, docent Nederlands en Frans en tevens directeur van de Rijkskweekschool in Alkmaar. De Vlaamse schrijver en bibliothecaris

4. J.W. DE VRIES, R. WILLEMYS & P. BURGER, *Het verhaal van een taal. Negen eeuwen Nederlands*, Amsterdam, 1994, pp. 156-163; M. VAN DER WAL en C. VAN BREE, *Geschiedenis van het Nederlands*, Utrecht, 1992, pp. 284-335.

5. F. CLAES, Zestig jaar woordenboek van Verschueren, in: *Streven*, jg. 59, 1992, nr.1, pp. 342-349.

in Gent Henry Thiery, beter bekend onder zijn pseudoniem Johan Daisne, werd benoemd tot 'ondervoorzitter'. Doel van de VWS was een "eenvoudeg sisteem van spelling van de nederlantse taal te bevorderen op basis van de uitkomsten van de moderne taalwetenschap". Hun 'wetenschappeleke' spelling was een 'fonologise' spelling, steunend op spraakklanken (fonemen). De VWS-spelling zou 'voordeleg' zijn uit didactisch oogpunt: voor leerlingen zou het eenvoudiger worden Nederlands te lezen en te schrijven, voor docenten zou corrigeren makkelijker worden. Daarnaast zou het onderscheid tussen voorkeurspelling en ongewenste spelling verdwijnen, het Nederlands doelmatiger worden door de afschaffing van 'overbodege' letters.⁶ De radicale voorstellen van het VWS gingen beduidend verder dan een bijstelling van de spelling De Vries en Te Winkel en behelsden niets minder dan een geheel nieuw spellingsysteem.

In drie jaar tijd groeide de VWS uit van een groepje van enkele tientallen adepten tot een Belgisch-Nederlandse vereniging met enkele honderden leden. In het bestuur zaten Nederlandse en Belgische leraren, onderwijsinspecteurs, bibliothecarissen en taalkundigen. Daarnaast was de Zuid-Afrikaanse taalgemeenschap vertegenwoordigd door Wilfried De Pauw, hoogleraar in Pretoria. Niettegenstaande deze groei, beklaagde voorzitter Berits zich in oktober 1965, tijdens de jaarvergadering in Utrecht, dat de groei 'enegsins' geringer was dan gehoopt, met name de 'betreккеleke louheit' van 'jonge mensen' was een doorn in het oog, maar hij beschouwde dat maar als een 'teitverscheinsel'.⁷ De politiek van de VWS was vooral gericht op het voeren van propaganda en ledenwerving. Docenten Nederlands, taalkundigen en geïnteresseerden ontvingen 'propagandakaarten' waar het programma op stond vermeld alsook 'oranje-blanje-blue sluitzegels' die op brieven konden worden geplakt. In december 1964 werd tijdens een bestuursvergadering besloten een bulletin *VWS Nieuws* te publiceren. Onder auspiciën van eindredacteur P.C. Paardekooper zouden voornamelijk bijdragen over spellinghervorming verschijnen. Voorts werden de activiteiten van de in 1963 opgerichte commissie De Vos-Wesselings (wier opdracht het was zo ver mogelijk gaande vernederlandsing van de taal na te streven) met argusogen gevolgd. In tegenstelling tot de afkeer die de spelling-Kollewijn destijds over zich afriep, vond de VWS zelf dat ze er nog genadig afkwam in media en vaktijdschriften die, gelet op de in *VWS Nieuws* vermelde artikelen, geregeld over de vereniging hebben bericht.

Aanvankelijk had de vereniging de tijdgeest mee. Fonologisch spellen bleek voor verschillende personen en groeperingen een middel om hun afkeer van het establishment te laten blijken. Onder hen figureerden de provo's.

6. *VWS Nieuws. Orgaan van de Vereniging voor Wetenschappeleke Spelling* jg. 1, 1965, nrs. 1-2, p. 3.

7. *VWS Nieuws. Orgaan van de Vereniging voor Wetenschappeleke Spelling* jg. 1, 1965, nr. 4, pp. 1-2.

Provo in Nederland en Vlaanderen

Via een gestencild vlugschrift hadden de provo's zich in mei 1965 in Amsterdam wereldkundig gemaakt. Geïnspireerd door het anarchisme als onafhankelijke, romantische levensvorm stelde een handvol jongeren zich in ronkende bewoordingen ten doel niets minder dan het venekleed van de Nederlandse samenleving op te schudden. De welvaartsmaatschappij die zich in hun ogen kenschetste door overconsumptie, militarisme en een verstikkende moraal diende hartgrondig te worden geprovoceerd. Deze zachtmoedige rebellen van het sentiment keerden zich tegen iedere vorm van ideologisering en politiek-filosofische structurering alsook tegen regelgeving in het algemeen. Door een vrije spellingsvorm te hantieren gaven ze uitdrukking aan een onafhankelijke geesteshouding. Heel ver gingen ze hierin overigens niet, fonetisch spellen gebeurde slechts op incidentele basis en door bepaalde personen. Een van de provo's van het eerste uur, de jonge Amsterdamse scholier Martijn Lindt, schreef anarchisties en fassisties in plaats van anarchistisch en fascistisch, evenals idejen i.p.v. ideeën, provoserem i.p.v. provoceren, heppening en biet i.p.v. happening en beat.⁸

Hoe de provo's op de gedachte zijn gekomen om een niet-consistente spelwijze te hanteren, is vooralsnog onbekend. Wellicht hebben ze inspiratie hier toe opgedaan bij Remco Camperts *Het leven is vurrukkulluk* (1961). Dit ironische portret van Amsterdamse jongeren op een zomerdag begin jaren zestig was een regelrechte bestseller.⁹ Campert behoorde tot de vernieuwers der 'Vijftigers', de roemruchte literaire beweging uit de jaren vijftig. Met de werken van Lucebert, Vinkenoog, Campert en andere coryfeeën waren de kringen rond het blad *Provo* vertrouwd. De jonge provo's spiegelde zich bovendien graag aan gecultiveerde outhoudingen zoals ze die onder meer in de schrijver-bohémien meenden te herkennen.

Door toedoen van de absurdistische stijl en spectaculaire, op publiciteit gerichte acties, zoals het gooien van rookbommen naar de trouwkoets van kroonprinses Beatrix en Claus von Amsberg op 10 maart 1966, zou de van oorsprong Amsterdamse actiegroep tot ver over de Nederlandse grenzen bekend raken. Een jaar na het oprichtingspamflet was Provo al uitgegroeid tot een symbool voor de onrust die her en der onder de jeugd van de westerse welvaartsmaatschappijen alsook in landen achter het IJzeren Gordijn opborrelde. Van geuzennaam evolueerde Provo tot de internationale verwoording van gemeenschappelijkheid van onvrede, dat voor betrokkenen ijzersterk was en dat zich op andere plaatsen veelal al eerder had gemanifesteerd. Zo ook in Vlaanderen waar, sterker dan in Neder-

8. M. LINDT, De waarheid over het Amsterdamse provotariaat, in: *Provo*, jg. 1, 1965, nr. 4, pp. 20-23.

9. R. CAMPERT, *Het leven is vurrukkulluk*, Amsterdam, 1961.

land, een poging werd ondernomen taalvernieuwing expliciet in te zetten als provocatie van bestaande maatschappelijke verhoudingen.

In Vlaanderen was een provomentaliteit *avant la lettre* begin jaren zestig aanwezig in tijdschriftjes die niets programmatisch hadden maar vragen en angsten van het eigen tijdsgewricht verwoordden. Een bepaalde categorie personen ervoer dit tijdvak als één waarin het ‘gezag’ en de ‘atoombom’ respectievelijk de benauwdheid van de burgerlijke cultuur en de internationale wapenwedloop symboliseerden. Filosofisch gezien pasten deze onaangepaste blaadjes binnen een groter en algemeen kader van verzet tegen het burgerlijk conformisme in de literatuur dat ver in de tijd terugging. De revolte die gepredikt werd, ging het kader van het rationele denken en de officiële literaire canon voorbij en was een pleidooi voor subjectieve beleving en het intuïtieve ‘creatieve’ denken. Tot deze kritisch-polemische tijdschriftjes behoorde onder andere *Yang, Diagram* en vooral ook *Bok* en *Mep*. In deze blaadjes voerden verschillende twintigers en dertigers waaronder publicisten Herwig Leus, Dirk Claus, Jan Emiel Daele, Hedwig Speliers alsook docenten Julien Weverbergh en Herman J. Claeys een kruistocht tegen wat zij “*alle gevestigde waarden en instellingen*” noemden.¹⁰

In hun anarchistoïde opstelling tegenover gezag vestigden deze literatoren hun hoop op een betere maatschappij van morgen, een wensbeeld dat ze meenden te herkennen in het utopische Nieuw Babylon project van de marxistisch geïnspireerde beeldend kunstenaar Constant Nieuwenhuis, dat ze duiden als een “*nieuwe maatschappij, zonder frustraties en haat*”.¹¹ Deze Vlaamse literaire provocateurs hadden een uitstekende neus voor publiciteit en raakten door spraakmakende optredens tijdens debatavonden en op televisie al snel bekend onder de naam ‘boknozems’.¹²

Een van de opvallendste figuren uit deze kring was Herman J. Claeys die, afkomstig uit een goeude flamingantische familie uit Brugge, eigenlijk een burgerlijk leven leidde. Zijn vrouw was de dochter van een vooraanstaand Franstalig dominee en zelf was Claeys werkzaam aan de Kadettenschool, een prestigieus instituut gelegen in de nabijheid van het koninklijk paleis in Laken, waar hij de toekomstige *fine fleur* van het Belgische officierenkorps taalonderwijs gaf. Zijn vrije tijd wijdde hij aan poëzie, een bezigheid die in 1964 leidde tot de dichtbundel *Als zovele schelpdieren*.¹³ Deze publicatie was min of meer heimelijk totstandgekomen, zijn vrouw en schoonfamilie hadden liever niet dat hij zich met der-

10. AMVC-Letterenhuis, B II C26705: Brief van Herman J. Claeys aan Johan Sonnevile, Brussel, 5 juni 1965.

11. *Meptijding*, jg. 1, 1965, nr. 2.

12. Interview V. Van Kerkhove met Julien Weverbergh in het BRT-programma *Vergeet niet te lezen*, 17 mei 1965.

13. H.J. CLAEYS, *Als zovele schelpdieren: gedichten*, Antwerpen, 1963.

gelijke literaire experimenten inliet. Op zich was dit gegeven niets meer dan een persoonlijk accenverschil, maar wel één dat gevoegd bij vele andere, ertoe leidde dat Claeys langzaam maar zeker zijn oerdegelijke Brusselse burgermansbestaan zou loslaten.¹⁴ Daarin waren zijn activiteiten als ‘boknozem’ alsook zijn correspondentenschap voor het links-intellectuele *De Groene Amsterdammer* belangrijke factoren. Vanaf de zomer van 1965 veegde hij in dit weekblad geregeld de vloer aan met de politiek-maatschappelijke ontwikkelingen in België.

Onafhankelijk van bestaande structuren poogde Claeys de Belgische maatschappij als een mossel open te wrikken. Zijn kennismaking met Provo in het najaar van 1965 was een belangrijke impuls daartoe.¹⁵ Hoewel zijn bokvrienden Weverbergh, Daele en Leus bereid waren ver in zijn wensdromen mee te gaan zouden ze hun uitvalsbasis, het letterkundige milieu, niet loslaten, laat staan huis en haard. Claeys nam dergelijke stappen wel en was daarin uniek. Op zoek naar het almachtige alternatief en aangestoken door het provo-virus werd hij een klassieke *drop-out*, niet alleen van zijn professionele, maar ook van zijn huiselijke thuisbasis. In de loop van 1966 diende hij zijn ontslag in bij de Kadettenopleiding, zei zijn vrouw gedag en ontwikkelde zich via Provo in de tweede helft van de jaren zestig tot één van de spilfiguren van de Brussels-Belgische ‘tegen’cultuur.

De Revo-spelling

Claeys zou zich het provoschap, compleet met dito stijl en jargon, in een mum van tijd eigen maken. Vanaf het najaar van 1965 stak hij al zijn energie in de realisatie van niets minder dan een Belgische pendant van *Provo*, *Revo* geheten, wat voor hem overigens zowel revolte als revolutie kon betekenen. Met de provo’s deelde Claeys een trendy gevoel voor ‘publicity’, en omdat het origineel zo succesvol bleek, maakte hij van *Revo* een vrijwel exacte kopie van *Provo*. Uit de beginselverklaring sprak een meedogenloos pessimisme, gelijk de vonk die een jaar eerder aan de basis van Provo had gelegen: sinds de atoombom op Hiroshima waren God, moraal en wet failliet. Kritiek op de groeiende overheidsbemoeienis die de bewegingsvrijheid van het individu zou aantasten ontbrak evenmin.¹⁶ In de ogen van Claeys dienden provo’s dan de houding van de *outcast* aan te nemen omdat ze alleen via een dergelijke onafhankelijke levenswijze hun ‘ijgen spel’ zouden kunnen spelen. Provoceren was in zijn optiek vooral een kwestie van mentaliteit: “*Revo*

14. J. WEVERBERGH, *Herman en ik*, in: R. HEMMERIJCKX, *Overzichtslijst van het archief van Herman J. Claeys*, Gent, 1995, pp. 10-15.

15. Claeys beschouwde *Provo* het “*enige tijdschrift in geheel het Nederlandse taalgebied*” dat “*werkelijk*” zin had: Provo, in: *Mep*, jg. 2, 1966, nr. 14.

16. *Revo*, jg. 1, 1966, nr. 1, pp. 2-3.

propageert geen idee, geen doktrine, maar is de uiting van een mentaliteit. Geen levensvisie maar een levenshouding.¹⁷

Met de Vlaamse beweging in traditionele zin hadden Claeys en zijn kompanen over het algemeen bitter weinig op. De politiek brisante Vlaamse kwestie ging aan hen voorbij. Gelet op de sociale achtergronden en politieke oriëntatie kwam het merendeel der Belgische provo's uit links-atheïstische hoek of maakten zij een ontwikkeling in die richting door. In elk geval behoorden zij tot een sociaal-culturele minderheid in het overwegend katholieke Vlaanderen. Van een gefederaliseerd (katholiek) Vlaanderen moesten deze progressieve (inter)nationalisten niets hebben. In het kielzog van de Nederlandse provo's ijverden zij voor een meer transparante, open samenleving. En deze samenleving was bepaald niet alleen Vlaams, integendeel, eerder Belgisch.

De origineelste bijdrage van Claeys aan de wijze waarop hij het Belgische provoproject gestalte pogde te geven, bestond in een poging een 'nieuwe' provocerende spellingswijze, die de Amsterdammers slechts incidenteel hanteerden, systematisch door te voeren. Nu was Claeys in alle opzichten een *homo lingua utens*. Aan de Gentse universiteit had hij germanistiek gestudeerd en was hij lid geweest van het vrijzinnige studentengenootschap 't Zal wel Gaan. Tijdens zijn studie toonde hij zich zeer onder de indruk van het pionierswerk van Verschueren, legde een taaldossier aan en dacht na over taalvereenvoudiging. Naar aanleiding van een artikelenreeks in *De Standaard* in februari-maart 1961 stuurde Claeys een dossier naar de redactie waarin hij kritiek uitte op de bestaande taalregels en waarin hij tevens met een eigen voorstel kwam: "*Om te vermijden ervan te worden beschuldigd dat ik afbrekend werk verricht, heb ik zelf telkens een bescheiden oplossing naar voren gebracht, er tevens bewust naar strevend de wetenschappelijke gedachtegang met een voor leken begrijpelijke uiteenzetting te verzoenen*".¹⁸

Toen in 1963 de VWS van de grond kwam als organisatie die taalvernieuwing propageerde, meldde Claeys zich aan als lid. Lang zou hij echter niet aan de vereniging verbonden blijven. Toen anderhalf jaar na de oprichting, in de zomer van 1965, het eerste nummer van *VWS-nieuws* verscheen, was hij alweer uit de ledenlijsten van de vereniging verdwenen.¹⁹ Claeys was er namelijk al snel achter gekomen dat dit toch niet de omgeving was waar hij zich in wilde profileren. Niet alleen had hij weinig op met de voortrekkers van de vereniging, maar ook had hij de grootste moeite met de culturele omgeving waarin de VWS volgens hem toch vooral baadde. Weliswaar deelde hij het aspect van taalvernieuwing met de taal-

17. D. CLAUS, Interview met Herman, in: *Muze-n-Express*, jg. 1, 1966, nr. 2, pp. 10-11 aldaar p. 11.

18. AMSAB-ISG, Archief H.J. Claeys, doos 2, map 5, nr. 49: Brief van Herman J. Claeys aan redactie *De Standaard*, Brussel, 21 maart 1961; AMSAB-ISG, Archief H.J. Claeys, doos 2, map 5, nr. 50-59: Dossier Herman J. Claeys, "Kanttekeningen bij de Konsekvente Progressieve Spelling".

19. *VWS Nieuws. Orgaan van de Vereniging voor Wetenschappelijke Spelling*, jg. 1, 1965, nr. 1-2.

hervormers, maar hun politiekmaatschappelijke als ook letterkundige waarden-oriëntatie stond mijlenver van zijn belevingswereld af, een kloof die duidelijk wordt afgaande op zijn oordeel over twee belangrijke personen uit de VWS, Johan Daisne en P.C. Paardekooper.

Vanuit literair perspectief kon hij het werk van ondervoorzitter Johan Daisne, bekend van de bestseller *De man die zijn haar kort liet knippen* uit 1947, maar moeilijk waarderen. In een bespreking van diens werk omschreef hij hem als “Een man die het allemaal wel beter weet en die over alles en nog wat z’n onbenullig zegje heeft – over alles, behalve natuurlijk over de vele dingen in onze samenleving die om een allernoodzakelijkst ‘zegje’ schreeuwen en waarover het de moeite loont te schrijven!” Voor boknozem Claeys was literatuur geen belletrie en dienden schrijvers zich verre van het literaire establishment te houden. De schrijver die het woord nam, moest dit doen vanuit een maatschappelijk engagement, wat voor Claeys steeds meer vanzelfsprekend gelijk stond met politiek links. Daisnes literatuur getuigde volgens hem van een “gevoelloosheidskuur die de mens onwetend maakte van wat er rondom hem en rondom anderen aan het gebeuren is”.²⁰ Literatuur in de zin van ‘opium voor het volk’, Claeys moest daar bitter weinig van hebben. Daisne werd door hem dan ook niet geselecteerd voor de bundel *Wat is links?*, een bundel vraaggesprekken over literatuur en engagement waartoe hij een dertigtal Nederlandse en Vlaamse auteurs interviewde.²¹

Claeys’ kritiek op Paardekooper was beduidend steviger. Deze docent aan de Katholieke Leergangen Tilburg was onder meer bekend van zijn causerieën voor de KRO-radio waarbij hij zijn luisteraars voorlichtte over sporen van de Franse culturele bezetting van Vlaanderen en de achterstelling van de Vlamingen in België met, aldus Claeys, “een engagement dat de ziedendste flamingant hem kon benijden”.²² De radio-praatjes werden onder meer gebundeld in pamflettaire werkjes als *Er zijn geen Belgen* (1962) en *De Vlamingehut van Oom Tom* (1965).²³ De storm van sympathie en verontwaardiging die het eerste geschrift had veroorzaakt, had geleid tot een spreekverbod voor Paardekooper in België. Claeys’ oordeel kwam erop neer dat hij Paardekoopers politiektalige betrokkenheid verdacht van een ‘bruine’ rand, wat hij onder meer afleidde uit diens geflirt met de Vlaams-nationale Volksunie (VU). Een lezing van deze ‘rechtse provo’ naar aanleiding van de *De Vla-*

20. H.J. CLAEYS, Vlaamse literatuur. Chara Ban van Johan Daisne, in: *De Groene Amsterdammer*, jg. 89, 1965, nr. 48, p. 9.

21. H.J. CLAEYS, *Wat is Links?*, Brugge, 1966, (Sigma-Boeken, deel 2). Aan deze bundel, uitgebracht bij Sonnevile, niet toevallig uitgever van ‘stoute strominkjes’, had Claeys in 1964 en 1965 veel tijd en energie gespendeerd.

22. H.J. CLAEYS, De Paardekopershut van Oom Tom, in: *de Groene Amsterdammer*, jg. 89, 1965, nr. 44, p. 2.

23. E. VANDE WALLE & N. BRACKE, *Piet C. Paardekooper*, in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, dl. 2, Tiel, 1998, pp. 2373-2374.

mingehut voor de Nationale Studenten Groepering in Gent was door het academisch bestuur van de universiteit aldaar verboden, een optreden in de plaatselijke Volksunie *permanence* door de gendarmerie verhinderd, waarna Paardekooper weer eens de grens was overgezet. Claeys vond *De Vlamingehut* een “sterk demagogisch pamflet, geschreven voor Nederlandse lezers om hen ervan te overtuigen dat de klerikalen, liberalen en socialisten voor het grootste deel franskiljons, volksverraders of zwakkelingen zijn, en dat bijgevolg alle heil moet komen van de Volksunie, de enige partij die het met de Nederlandse zaak in België goed meent, en die voorgesteld wordt als de enige werkelijk democratische en socialistische groepering van het land”. Paardekooper toonde volgens hem dan ook vooral “een wel zeer sectaire, doctrinaire Volksuniehut, waar het erg naar een reactionair nationalisme ruikt”.²⁴ Opmerkelijk genoeg kon een (anoniem) commentator in het *VWS Nieuws* voor deze woorden van Claeys wel begrip opbrengen, hij schreef over een “fatsoenlijke aanval” van “de *Vlaming Claeys*” die voorts “niet geheel ten onrechte” was.²⁵

Eind 1965 nam Claeys het initiatief een onafhankelijk podium te beginnen, *Revo* genaamd, waar hij zijn ideeën kwijt zou kunnen. De deining die Provo toen al enkele maanden in Nederland veroorzaakte, kwam als geroepen, want dit bleek de ideale manier om zijn utopische ideeën voor een betere wereld van nu en een andere maatschappij van morgen onder de aandacht te brengen. Op deze wijze kon hij in één moeite door ook van zijn spellinghervorming getuigen. In een brief uit januari 1966 aan Roel van Duyn, een van de voortrekkers van *Provo*, lichtte hij zijn bedoelingen toe:

“Wat de spelling-provokasi betreft: Van meet afaan zulle *Revo* en alle provokasies in di spelling worde gedrukt. Mach ik je heel uitdrukkelek vrage, gestelt dat je dit zou wille, deze spelling niet te gebruike in *Provo* of julli provokasies, vóór de spelling-happening heeft plaatsgevonde? Nadien kan een gelijkaardige happening en provokatie in nederlant gebeuren eventuweel, en kan *Provo* vanaf nummer 7 geheel of gedeeltelek di spelling overneme. Je ziet, ik oefen me erme in deze brief, vergeef me als ik me soms noch vergis. De redaksi van *Revo* zal alle kopij outomaties in di spelling overzette, dus ook eventuwele bijdrage van Amsterdamse provoos.”²⁶

Twee maanden later, toen het eerste nummer van *Revo* na veel vijven en zessen eindelijk gerealiseerd was, onderstreepte Claeys nog maar eens hoezeer deze revolutionaire spelling in zijn ogen provocatie en legitimatie in één was:

“De *Revo*-spelling is de spelling waarme wij et klootjesvolk provosere. De *Revo*-spelling gebruike betekent n provokaatsi aan et akademise gezach, aan de tradietsi, aan

24. H.J. CLAEYS, De Paardekopershut van Oom Tom, in: *de Groene Amsterdammer*, jg. 89, 1965, nr. 44, p. 2.

25. *VWS Nieuws. Orgaan van de Vereniging voor Wetenschappelijke Spelling* jg. 1, 1965, nr. 4, p. 5.

26. IISG, CSD VRZ 002, doos 11, map 4 ‘Kopij Provo 6’: Brief van Herman J. Claeys aan Roel van Duyn, Brussel, 3 januari 1966.

et konformisme, en aan de duizende rode-inkt-verspillende taalleraars in België en Nederland. Zoals de provoos overal herkenbaar zijn aan hun houding, hun songs, hun kleding, hun haardracht, hun gedrach of hun heppenings, zo kunne ze zich in ons taalgebiet ook door hun spelling van et klootjesvolk onderschijde."²⁷

Claeys doelstelling was duidelijk: provoceren, en als daartoe vernieuwende spelling kon worden ingezet, dan was dat des te beter. Deze opvatting zou hij consequent trouw blijven; in 2002, in een terugblik op de jaren zestig en zijn engagement onderstreepte hij nogmaals hoezeer 'extreem fonetisch spellen' destijds bedoeld was als een 'leuke manier' waarmee 'nogal gevoelig liggende' taalconventies aan zijn laars konden worden gelapt.²⁸ Anno 1966 lag het in de bedoeling *Revo* en de taalvernieuwing op spectaculaire wijze onder de aandacht te brengen via een oproerkraaiend pamflet, *Provokasi* genaamd, en een zogenaamde 'happening' – een zowel uiterst modieuze als aandachttrekkende actievorm:

"Provokasi: pamflet uitgedeelt aan et publiek tijdens de heppening en verstuurt aan alle nederlantstalige kranten en tijtschrifte warin een niwe spelling wort gelanseert: de definitive fonetise spelling van et nederlants. Et pamflet bevat de opsomming van de (zeer eenvoudige) spellingsregels alsmede n versie van et 'onze vader' of 'de brabantsonne' in de niwe spelling. Dit alles als provokasi aan et onderwijs, et tradisjonanisme en et konformisme. Et gezach van de spellingskommisji wort verworpen."

Tevens zou in het provoblad een oproep verschijnen aan alle "progressive schrijvers en schrijvenden" en aan de "redaksies van tijtschriften" om de *Revo*-spelling in hun "publikasies" toe te passen. In een interview met het Antwerpse blad *Muze-n-Express* lichtte Claeys zijn bedoelingen tegenover van Dirk Claus nog eens toe, waarbij hij de spel-kant beklemtoonde:

*"Revo verwerpt elk akademisch gezag en elke traditie. Dus ook op het gebied van de spelling. Temeer daar ons huidig spellingsysteem een chaotische aanblik vertoont: het is een kompromis van traditie, konventie, konservatisme en progressisme. Wat wij in Revo doen is gewoon de fonologische spellingswijze die nu op de meeste woorden al wordt toegepast, uitbreiden tot alle woorden, zowel inheemse als vreemde. Wij spellen gewoon zoals wij het uitspreken, daar is toch niks bijzonders aan? Maar zoals dat meestal gaat als je gewoon doet of logisch handelt: je provokeert er het klootjesvolk mee. En dat is dan ook onze bedoeling. Logisch en fonetisch spellen betekent een provokatie aan de konventie, de traditie, het konformisme en het akademisch gezag."*²⁹

Daarnaast zou een 'spellinghappening' plaatshebben bij het standbeeld van Manneken Pis, in hartje Brussel. In de ogen van Claeys symboliseerde deze wereldberoemde toeristenattractie zowel individuele vrijheid, ontfatsoen als non-conformisme: "Hij pist op et gezach, op et burgerdom, zijn houding is n continue provokasi,

27. Gebruik de *Revo*-spelling!, in: *Revo. Blat van et belgise provotariaat*, jg. 1, 1966, nr. 1, p. 11.

28. Eigen verzameling documenten, schriftelijke mededeling Herman J. Claeys, 12 maart 2002.

29. D. CLAUS, Interview met Herman [...], pp. 10-11.

hij is de ewige heppener. Volgens de legende is hij ook de eerste anti-rwajalist”. Rond deze passende provo zou met krijt een ‘magische cirkel’ worden getrokken, het “*enege vrije plekje in België*”. Hier zouden omstanders zowel het *Onze vader* als de *Brabançonne*, twee teksten die Claeys tot de pijlers van de traditionele, katholieke en door Franstaligen gedomineerde Belgische samenleving rekende, in de ‘niwe spelling’ krijgen aangeboden. Vervolgens zouden deze teksten, samen met een exemplaar van de bestaande ‘Groene Bijbel’ (het Groene Boekje) aan een onvervalste boekverbranding ten prooi moeten vallen. Op de vuurstapel zouden ook op reuzenformaat uitgetekende en volgens Claeys “*overbodege letters Q, X, Y, H*” belanden, evenals de “*letterkombinasies EI, AU, IEUW, EEUW, OOI, AAI, OEI*” die door Claeys vervangen werden: “*draaj, draje – mooj, moje – niew, niwe – blou, dwijl enz.*”³⁰ Provocerender dan een boekverbranding, die tijdgenoten aan de methoden uit Nazi-Duitsland zou kunnen doen denken, kon hij natuurlijk niet te werk gaan.

Evenals Paardekooper toonde ook Claeys zich een voorvechter van het Nederlands alsmede taalvernieuwing, maar al diegenen die daarbij ook maar een zweem van Vlaams-nationale of Diets-nationalistische trekjes vertoonden, werden door hem verketterd. Claeys en de Brusselse provo’s bekommerden zich niet om taalwetten of om de emancipatie van Vlaanderen, en flamingantisme in de zin van legalisme en etatisme was in hun ogen een gepasseerd station. Zij hanteerden hun progressieve spelling veeleer vanuit een sociaal-cultureel perspectief. Een eerste aanwijzing hiervoor betreft het feit dat *Revo* zich richtte tot België: “*Revo I. Blat van et belgise provotariaat*”, luidde de openingszin van het eerste nummer van dit blad. Van Vlaams particularisme was in geen velden of wegen sprake. *Revo* wilde een bepaalde, autoritaire, mentaliteit alsmede een starre gezagscultuur aan de kaak stellen. In dit licht beschouwd is het wellicht niet verbazingwekkend dat de redactie zich keerde tegen zowel ‘natsionalisten’ als ‘flaminganten’, alsmede ‘franskiljons’ en ‘belgisisten’. Verderop in het blad werd deze stellingname door redacteur Herman [Claeys – N.P.] als volgt verwoord: “*ET PROVOTARIAAT IS VIJANDECH AAN ELK NASJONALISME, of et nu staats-, volks-, taal- of kultuurnasjonalisme heet*”³¹

Veelzeggend in dit verband is ook het feit dat de provo’s een Vlaamsnationale partij als de Volksunie graag clichématig als rechts-nationalistische partij afschilderden. Geheel consequent waren ze overigens niet in hun houding ten opzichte van de VU. In de loop van 1966 kwam een kortstondige vrijage tot stand tussen deze partij en Provo. Onder leiding van VU-jongere en dichter Nic van Bruggen werd in Antwerpen een tentoonstelling georganiseerd over het gewelddadige politieoptreden in Vlaanderen (Zwartberg, Leuven) en Nederland (huwelijk Beatrix en

30. IISG, CSD VRZ 002, doos 11, map 4 ‘Kopij Provo 6’: Brief van Herman J. Claeys aan Roel van Duyn, Brussel, 3 januari 1966.

31. Herman [CLAEYS], N Levent anakronisme, in: *Revo*, jg. 1, 1966, nr. 1, pp. 4, 19 en 28.

Claus). Op een dergelijk specifiek punt, namelijk dat van excessief politie-optreden, konden 'links' en 'rechts' elkaar klaarblijkelijk wel vinden, al leidde deze eenmalige samenwerking van beide zijden tot veel kritiek.³²

Maar toch, niet zozeer het nationale als wel het transnationale perspectief domineerde in Brussel: *Revo* oriënteerde zich uitdrukkelijk internationaal, getuige de referenties her en der in het blad aan een keur van protestzangers en beatgroepen, van de Amerikaanse folksingers Joan Baez en Bob Dylan via de Belgische skifflezanger Ferre Grignard en de Britse beatgroep The Who tot de Franse bohémien Boris Vian. En dat *Revo* met taalflamingantisme in de oorspronkelijke betekenis van het woord weinig op had, bleek ook uit het feit dat verschillende bijdragen in het eerste nummer zowel in het Nederlands als in het Frans waren opgesteld.³³ Kortom, *Revo* was in eerste aanleg bedoeld als een in het Frans-Nederlands opgesteld Belgisch periodiek dat zich keerde tegen het establishment, tegen de beroemde 'k's': Kerk, Koning, Kazerne en Kapitaal. Overigens hanteerde de (door Nederlandstaligen gedomineerde) redactie enkel voor de Nederlandse bijdragen een progressieve spelling, de Franse teksten werden in de standaardtaal geschreven, waaruit voorzichtig kan worden geconcludeerd dat *Revo* haar kritiek toch vooral – maar zeker niet exclusief – op Vlaanderen richtte.

Na het eerste nummer werd wel een poging ondernomen een parallelle, geheel in het Frans samengestelde uitgave uit te geven, genaamd *Révo*, om op deze wijze de Franstalige belangstellenden tegemoet te komen. Maar deze versie sloeg niet of nauwelijks aan. Dit is wellicht te verklaren uit het feit dat in Waals België progressieve stromingen in de vorm van partijen en organisaties dominant aanwezig waren. Zeker is dat Provo in de zin van actiegroep in Wallonië nooit zo sterk aanwezig is geweest als in het Nederlandstalige deel van België, hoewel de Franstalige hoofdstedelijke pers toch geregeld over Provo berichtte, niet alleen in afwijzende bewoordingen (*Le Soir*) maar ook in positieve zin, met name de liberale weekbladen *Pourquoi Pas?* en *Spécial*.

32. F. SEBERECHTS, *Volksunie*, in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, dl. 3, Tielt, 1998, pp. 3547-3555; N. VAN BRUGGEN, *Matrakkensabbat*, Brugge-Antwerpen, 1967; Ba. DE WEVER, *Herrijzenis van de Vlaams-nationale partijpolitiek (1949-1965): het arrondissement Antwerpen*, KULeuven, departement Geschiedenis, licentiaatsverhandeling, 1995.

33. Zo luidde het editoriaal: "*Revo. Périodique du provotariat belge pour provos, happeners, blousons noirs, anarchistes, antibombes, pacifistes, éléments subversifs, beatniks, artistes, révoltés, grévistes, écrivains, suspects, étudiants, rockers, individualistes, vagabonds, mods, réprouvés, popfans, manifestants, détenus, sans-foyer, clochards. Contre capitalistes, curés, nationalistes, militaires, rois, mandataires, spectateurs TV, commissaires de police, pasteurs, gendarmes, lecteurs de journaux, flamingants, receveurs de contributions, fransquillons, B.S.R., belgicistes, éducateurs, rééducateurs, membres de commission, sollicitants, automobilistes de ville, directeurs, volontaires – OTAN, députés, joueurs-de-coudes, bourgeois, nonnes, arrivistes, bourgmestres, mères de famille, papes, autorités, évêques, flics, promeneurs, moralistes et politiciens*", in: *Revo*, jg. 1, 1966, nr. 1, p. 40.

Claeys' plannen met *Revo* stonden bol van bezieling maar er zou eigenlijk uiteindelijk bar weinig van terecht komen. Zijn nieuwerwetse spelling sloeg kapot op een muur aan onbegrip en vooral ook: onleesbaarheid. Naar aanleiding van *Revo* nummer 1 ontving de redactie naar eigen zeggen zowel enthousiaste als ook veel afkeurende reacties; vooral de gebrekkige leesbaarheid was een veelgehoord verwijt. Buiten het provomilieu uitte vanuit het Antwerpse kunstenaarscircuit Rudy Witse ongemeen felle kritiek op zowel *Revo* als Claeys, die hij onder meer "hypokrisie" verweet omdat Claeys de "hooggeroemde *Revo*-spelling" niet toepaste in diens artikelen voor *De Groene Amsterdammer* omdat, aldus Witse, "zijn artikels dan niet zouden opgenomen worden, en [...] aldus deze bron van inkomsten zou opdrogen".³⁴ Witses kritiek was snerpend, en Claeys had er beduidend moeite mee, zo blijkt uit zijn correspondentie uit deze periode.

Dat de nieuwe spelling ook van de officiële vertegenwoordigers der Letterkunde op weinig clementie kon rekenen, bleek uit een televisiereportage over de Provobeweging in België en Nederland dat ten behoeve van het door René Pieyns gepresenteerde populaire BRT-jongerenprogramma *Tienerklanken* werd gerealiseerd. Een van de externe deskundologen die voor de camera's werd gehaald om het verwarrende en verontrustende provofenomeen te duiden, was Hugo Claus. Hoewel hij alle moeite deed begrip op te brengen voor Provo, was Claus bepaald niet in zijn nopjes met de nieuwe spelling, kortom, met de vorm waarin de provo's hun aanvallen op het establishment goten:

"René Pieyns: Heel wat provo's hanteren de pen en de progressieve spelling. Hugo Claus: Dat van die spelling dat is vrij infantiel, dat is nogal een domme kant."³⁵

Uit de mond van een vooraanstaand Vlaams schrijver was "vrij infantiel" te beschouwen als een vrij dodelijke uitspraak. Claeys' provocatie ontving geen *lettre de noblesse* vanuit de gevestigde literaire hoek, en van de zijde van de VWS, de spellinghervormers wier voorstellen in menig opzicht op die van Claeys leken, kwam ook al geen teken van leven.

Eigenlijk verrassend snel haalde Claeys bakzeil en stopte hij zijn spellingproef. Hiermee verdween in feite ook de angel uit zijn *Revo*project, aangezien zijn poging tot talige provocatie het meest originele aspect aan dit eerste Vlaamse provoblad was.³⁶ Met ingang van *Revo* nummer twee, mei 1966, werd de spelling geheel vrijgegeven:

"Met alle kritiek op *Revo*, tenminste wanneer die van provo-zijde kwam, wil ik rekening houden. Zo bijvoorbeeld de spelling. *Revo II* zal hoofdzakelijk in gewone

34. R. WITSE, Aan de Galg. Provo-ja, provo-neen, in: *Muze-n-Express*, jg. 1, 1966, nr. 3.

35. Archief VRT: "Wie zijn de provo's?", *Tienerklanken*, BRT televisie, 18 juni 1966.

36. Slechts incidenteel zou er door provo-adepten nog naar de progressieve spelling gevraagd worden. Zo vroeg een zekere Dany Broes nog eind 1966 wanneer de 'provo-spelling' diende te worden toegepast. AMSAB-ISG, Archief Armand Sermon, 66, map 2.9: Brief van Dany Broes aan Sieg [van de Cruys], Buizingen, 28 november 1966.

*progressieve spelling zijn geschreven, hoewel van nu af de spelling van de inzender, van de opsteller van de tekst, wordt geërbiedigd. Dus: de spelling is vrij. Op zichzelf is dat reeds een revolutionair genoeg standpunt.*³⁷

Claeys gaf nog maar eens aan dat de spelling bedoeld was als een ‘provokatie aan de konventie’ maar dat, aangezien de meerderheid van de ‘(provo)reacties’ zich hiervan afkeerde en *Revo* toch ook bedoeld was als communicatiemiddel, de conventionele spelling weer werd ingevoerd, behalve wanneer artikelenschrijvers de voorkeur gaven aan een eigen spellingswijze. Claeys beklemtoonde dat hij in dit geval spelling ‘onbelangrijk’ vond, vergeleken bij problemen van ‘sociaal-politieke’ aard; de ‘revolutionaire’ spelling leidde klaarblijkelijk teveel de aandacht af van wezenlijkere aspecten.³⁸

Conclusie

Met de niet-systematische spellingvernieuwing in *Provo* en de consequente taalprovocatie van *Revo* sloten de Nederlandse en Belgische provo’s in het midden van de jaren zestig aan bij een oude avant-garde traditie. In 1927 had Paul Van Ostaijen, die in zijn dichtbundels *De Feesten van Angst en Pijn* en *Bezette Stad* een vrije orthografie en spelling hanteerde, aan Eddy du Perron over diens gebruik van de Kollewijns spelling geschreven: “*Bij jou is het gebruik van de kollewijns [spelling – N.P.] weer een soort verzet tegen het gezag, tegen het geadmiteerde, tegen de gemeenplaats, de routine enz.*”³⁹ Deze zinsnede duidt erop dat het hanteren van progressieve spelling niet te zeer in een nauw verband dient te worden gezien met vooruitstrevend flamingantisme, maar eerder een karaktertrek is van *angry young men* die op deze wijze uiting geven aan gevoelens van rebelseid. Het hanteren van een of andere vorm van progressief spellen houdt dus verband met een algeheel polemische, uitdagende houding ten opzichte van establishment en geëtablerde waarden, waarvan de doelstelling per tijdperk sterk kunnen verschillen, maar die overwegend in links-libertair georiënteerde kringen dient te moeten worden gezocht. Maar waar bij Van Ostaijen nog enigszins sprake was van een link naar de Vlaamse beweging, was die bij de Belgische provo’s geheel afwezig. Dat ze zich daarbij mondeling en schriftelijk in het Nederlands plachten uit te drukken, was voor hen niet meer dan vanzelfsprekend. Wellicht speelde hier het feit een rol, dat het jonge

37. AMSAB-ISG, 240, Calliauw, doos 1, map 1.1: Brief van Herman J. Claeys aan Koen Calliauw, Brussel, 3 juni 1966.

38. Spelling, in: *Revo. Blad van het belgische provotariaat*, jg. 1, 1966, nr. 2, pp. 37-40. Ook in zijn briefwisselingen maakte Claeys na maart 1966 geen gebruik meer van zijn experimentele taalgebruik.

39. P. VAN OSTAIJEN, *Verzamelde gedichten*, Tekstverzorging en verantwoording Gerrit Borgers, Amsterdam, 1996, pp. 509-510.

generaties twens en dertigers betrof die in wezen geheel waren opgegroeid in en hadden gestudeerd (voor zover ze hadden gestudeerd) in een overwegend Nederlandstalige omgeving.

Claeys' poging vernieuwende fonetische spelling systematisch door te voeren in de zin van provocatie aan taalkundige en maatschappelijke tradities, riep dusdanige reacties op dat hij zijn project alras introk. Een diepgaande kruisbestuiving tussen specifieke taalhervormers zoals die zich in de VWS manifesteerden en idealistische maatschappijvernieuwers zoals gesymboliseerd door Provo, kwam derhalve nooit tot stand. Toch zouden met name vertegenwoordigers van de hybride protestbeweging zich blijven bedienen van een progressieve spelling, als uiting van non-conformisme en tevens als getuigenis van een geheel eigen sociolect, net zoals bepaalde kledingspatronen (het 'witte spijkerpak' van Provo) ook vorm gaven aan hun kritische houding. Maar systematische pogingen à la Claeys zijn verder niet ondernomen. Ze zouden zeer waarschijnlijk ook tot mislukken zijn gedoemd; als persoonlijke uiting van een 'outhouding' was progressieve spelling nog wel te volgen, systematisch doorgezet schoot het zijn contesterende doel voorbij. Zoals de marxistisch-hermetische teksten van extreem-linkse groeperingen vanaf de tweede helft van de jaren zestig een *langue de bois* bleken die zowel voor buitenstaanders als ook voor de meeste insiders nauwelijks leesbaar, laat staan begrijpelijk waren, zo stuitten ook progressieve en provocerende vormveranderingen al snel op de grenzen van leesbaarheid en begrip. Het contesterende briesje ging in 1967 al weer liggen, althans, in de vorm van Provo, en de VWS vegeteert tot op de dag van vandaag als een marginale spellingshervorminggroepering. En Herman J. Claeys? Die is tot op vandaag de dag een *homo lingua utens* gebleven.⁴⁰

40. In de jaren negentig publiceerde Claeys herhaaldelijk in *Onze Taal* (onder meer over neologismen); daarnaast verleende hij zijn medewerking aan diverse uitgaven van *Wolters' ster woordenboek Nederlands*.